

Андреев Т.П.

*студент Слідчо-криміналістичного інституту
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, м. Харків
Науковий керівник: Лук'янов Д.В., д.ю.н., професор*

КОНСТИТУЦІЯ ТА ПОЛІТИКА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА В ПОСТРАДЯНСЬКІЙ СХІДНІЙ ЄВРОПІ НА ПРИКЛАДІ ЗМІН ДО ОСНОВНИХ ЗАКОНІВ УКРАЇНИ, БІЛОРУСІ ТА ЛИТВИ

Досліди конституційно-правової сфери, попри збільшення їх кількості в сучасній Україні, залишаються ще великою мірою заангажовані рамками та підходами радянської юридичної доктрини, вивчають вже усталені та витоптані попередніми розробками дослідницькі сфери, а відтак можна говорити не тільки про бажаність, а й про необхідність оригінальних та нових концепцій, що не тільки звернуть увагу до нових питань, а й сформулюють нові підходи до осмислення конституційно-правової реальності. Одним з таких полів є дослідження змін до Конституцій наших найближчих сусідів, що попри географічну близькість мають зовсім різні цивілізаційні шляхи та відношення до сучасних політичних процесів, що відображається в їх бутті, а тому знаходять вираз у праві, законодавстві, юридичній та судовій доктрині.

Визначивши об'єкт та предмет дослідження є необхідним також поставити вірні запитання тій чи іншій системі правового врядування та постаратися знайти на них відповіді, з'ясувати зв'язок між правом та політикою та його природу, загалом же після цього можна перейти і на велике узагальнення емпіричних даних та сформулювати на основі цього певні висновки.

З початку 1990-х років досліджувані нами країни отримали можливість сформувати власну національну політичну та правову систему врядування. З цього початку і почалися суттєві відмінності в конституційно-правовому регулюванні – Литва повністю відмовилася від радянської конституції, повернула юридичну дію Конституції 1938 року та розпочала розробку нового конституційного закону. Білорусь та Україна вирішили внести в неї певні зміни і також почали творити нові конституції. І якщо повернення до бувшої буржуазної Конституції в Литві

заклало фундамент для подальших різких конституційно-правових перетворень, то в інших двох країнах нерізкість та нерішучість націй та політичної еліти не дозволило і в майбутньому здійснити необхідні та достатні демократичні реформи, причини ж таких дій та такого розвитку сценарію є складними та багатограними і не можуть бути розглянуті нами в цьому короткому досліді.

У Литві нова Конституція була затверджена в 1992 році всенародним референдумом, що не тільки відповідало найкращій моделі конституції творення, а і заклало фундамент довіри до Основного закону та інституцій передбаченим ним серед населення країни, традиція прямої та безпосередньої участі народу в зміні головного закону продовжилася і пізніше, коли Литва вступала до Європейського Союзу у 2003 році.

У Республіці Білорусь події відбувалися іншим шляхом – під час здобуття Незалежності був прийнятий додатковий конституційний акт про суверенітет Республіки, а пізніше – 1994 році парламентом був прийнятий головний закон країни. Пізніше було внесено декілька змін до Конституції, що пов'язано з концентрацією влади в руках керманіча держави, характер цих трансформацій дозволяє нам говорити про докорінну трансформацію Основного закону – текстуально він залишився у багатьох розділах ідентичним зразку 1994 року, переінакшення торкнулося лише окремих інститутів, але природа його через такі переміни докорінно змінилася – з опори нещодавно народженої демократії він перетворився в інструмент авторитарного лідера та зброї проти основоположних правових принципів. Осторонь правової уваги залишилась і входження Білорусі до так званої «Союзної держави», у 2000-х роках відповідних змін до Конституції внесено не було, проте останнім часом у ЗМІ з'являються новини про ініціативу Президента Республіки розробити нову редакцію, що пов'язано з подальшим зближенням з Російською Федерацією.

Найбільш насиченим на події є конституційно-правовий шлях розвитку України, що пов'язано з великим переліком задіяних органів, складністю соціально-політичних обставин, в яких відбувалися ці зміни, активною діяльністю органу конституційного судочинства, якого можна розглядати вже і в якості позитивного законодавця внаслідок окремих

тлумачень норм, постійною дискусією щодо оптимальної системи державного врядування, прав людини, територіального устрою тощо. Ми спостерігаємо аутентичний та неповторний процес побудови української державності, а схожий досвід державотворення в окремоті та сукупності складно відшукати в історії чи сьогоденні. Відсутність занадто сильної політичної еліти та менталітет українського народу не дозволили захопити владу керівникам з авторитарним типом управління, в процесі політичної боротьби немає явних лідерів з абсолютною перевагою та надто сильним ресурсом, що може закріпити в Основному законі інструменти збереження влади.

Висвітливши раніше короткий нарис розвитку досліджуваних країн ми бачимо зовсім три різних конституційно-правових шляхи, що є одним з багатьох лакмусових папірців цивілізаційного керунку пострадянських країн, широту інструментів визначення маршруту націй – в Литві Конституція стала підвалиною конституційного правопорядку заснованого на принципах верховенства права та прав людини, в Білорусі – інструментом авторитарного керівника для збереження власної влади та придушення громадянських свобод, в Україні – полем постійної боротьби різноспрямованих політичних угруповань, проте в рамках демократичної системи та без суттєвих системних порушень прав людини та утвердження якоїсь сили в ролі домінуючої.

В кінці ми спробуємо розглянути конституційно-правові перспективи нашої системи з урахуванням останніх подій. Перше враження про суто теоретичну природу подібних досліджень, які мали своє місце ще півроку назад, втратили своє хитке підґрунтя – український законодавець вирішив визначити в тексті Основного закону євроатлантичний шлях розвитку, що є необхідним, адже за незалежного органу конституційного судочинства не дозволить ухвалювати законодавчі акти, що суперечать такому курсу, а судам адміністративним ставити під сумнів підзаконні нормативно-правові документи. Досвід Білорусі нам яскраво свідчить про необхідність уникнення надмірної концентрації повноважень в руках однієї інституції та вагу корисності всіляких запобіжників такого скупчення влади. Цей доробок та інші напрацювання цілком ймовірно можуть стати базисом для конкретних юридичних та політичних акцій, основою для наукових

рекомендацій законодавцю та інституцій громадянського суспільства, сприяти утвердженню цінності верховенства права та демократичних практик у вітчизняній правовій науці і практиці.

Бамбуза К.В.

*студентка юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ
Науковий керівник: Ладиченко В.В., д.ю.н., професор*

ПРАВОВІ ОСНОВИ УСТАНОВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Організація державної влади входить до кола актуальних питань теорії та історії держави і права. Юридична наукова думка повсякчасно шукає шляхи створення найкращої моделі побудови державної влади. Протягом всієї історії нашої країни комплекс питань, пов'язаних з організацією державної влади виступає наріжним каменем в становленні та зміцненні української державності. Особливого значення питання організації державної влади набувають в переломні, кризові моменти історії, коли держава і суспільство постають перед вибором оптимального шляху подальшого розвитку.

Як Основний закон, конституція, порівняно із звичайними законами, приймається і змінюється у спеціальному порядку, що відображається у новітній правовій доктрині, яка розрізняє декілька видів влади, зокрема, законодавчу і установчу. Як правило, закони приймаються і змінюються в порядку реалізації законодавчої влади, а конституція створюється в системі реалізації влади установчої. «Зміст конституційного акту – не плід діяльності законодавчої влади, яка як правило є підпорядкованою, а влади вищої, що проголошується установчою»

Усім відомо, що в демократичних країнах формування влади відбувається шляхом виборів. Забезпечення широкої участі громадян у виборах, їх прозорості, вільного волевиявлення, сталості виборчого законодавства і виборчого процесу повинні визначати мету й становити зміст конституційних змін.